

KUNGFUTSELAISUUS KOOKOSPÄHKINÄN KUORESSA

Kungfutselaisuus ei ole uskonto, mutta joskus palvontamenot saavat lähes uskonnolliset muodot. Kuva on Nankingin Kungfutselaistempelin pihalta.

Mestari Kongin oppeihin pohjautuva kungfutselaisuus on ollut kiinalaisen sivilisaation selkäranka yli kahden vuosituhannen ajan. Se on vaikuttanut niin merkittävästi muihin kiinalaiseen kulttuuri-
piiriin kuuluviin maihin ja alueisiin, että siitä on muodostunut lähes synonyymi itäaasialaiselle kulttuurille. Kungfutselaisuus on kaikkien tuntema käsite, mutta sen sisältöön liittyy paljon väärinymmärryksiä. Tämän artikkelin tarkoitus on antaa mahdollisimman tiivis kuvaus siitä, mitä kungfutselaisuus on ja mitä se ei ole, miten se on kehittynyt, ja mitä sen oppeihin sisältyy. Pähkinänkuoreen kungfutselaisuutta on mahdotonta saada mahtumaan, mutta ehkäpä kookospähkinän kuori on sopivan kokoinen.

中國

V. Rosenberg, 2017

Mitä kungfutselaisuus on? Kungfutselaisuus on yhteiskunnallis-eettinen oppirakennelma, jonka ytimessä ovat oman itsen jalostaminen ja toimiminen hyvän hallinnon edistämiseksi. Kungfutselaisen sivistyksen mitta on toisten ihmisten huomioon ottami-

nen.

Konservatismia ja radikalismia

Kungfutselaisuus on nykynäkökulmasta vanhoillisuutta. Se opettaa perinnäistapojen kunnioitusta ja sosiaalisten roolien mukaista käytöstä. Edistys on paluuta vanhaan hyvään aikaan, joka oli hierarkkinen, perhekeskeinen ja miesvaltainen. Hierarkian ylimpänä on Taivas, kaiken keskellä on hallitsija, ja alimpana ovat alamaiset. Uskollisuus omalle isälle on tärkeämpää kuin uskollisuus hallitsijalle. Lähimmäisyyttä tunnetaan ensisijaisesti omaa perhettä ja sukua kohtaan. Esi-isää pitää kunnioittaa. Miehen pitää ottaa itselleen vaimo ja saada perillisiä. Mies on perheen pää.

Kungfutselaisuus oli aikanaan uudistusmielisyyttä. Perinnäistapoja, hallitsijan määräyksiä tai isän käskyjä ei saanut totella sokeasti. Jos ne olivat väärin, niitä piti vastustaa. Ihmisen piti kasvaa kykeneväksi ymmärtämään omaehtoisesti, mikä on oikein ja mikä väärin. Vääryyden vallitessa ei saanut tyytyä vallitseviin oloihin vaan piti pyrkiä aktiivisesti saamaan aikaan muutosta. Taivaan tahdon seuraaminen tarkoitti oikeudenmukaisuuden toteuttamista. Vaimon tuli olla myöntäväinen miehelle, mutta miehen tuli suopea vaimolleen. Sivistys kuului naisillekin. Virkoihin piti päästä pätevyyden eikä syntyperän perusteella.

Mitä kungfutselaisuus ei ole? Kungfutselaisuus ei ole kiinaksi kungfutselaisuutta. Kiinassa kungfutselaisuus tunnetaan *ru*-oppina eli kirjanoppineisuutena, ja se oli olemassa jo ennen **Mestari Kongia**. Kesti vuosisatoja, ennen kuin *ru*-oppi ja Mestari Kongin opetukset sulautuivat käsitteellisesti yhteen.

Kungfutselaisuus ei ole Mestari

Kongin luomus vaan kehittyi vähitellen hänen opetustensa pohjalta. Vaikka Mestari Kongilla oli oppilaita, joita voidaan kutsua hänen opetuslapsikseen, hän ei koskaan perustanut omaa koulukuntaansa. Hän sellitti vain välittävänsä menneisyyden oppeja eteenpäin, kuten vaatiessaan ihmisiltä heidän sosiaalisten rooliensa mukaista käyttäytymistä. Kun kungfutselaisia temppeleitä alettiin rakentaa, paikka pääalttarilla ei aluksi kuulunut Mestari Kongille vaan yhdelle tämän arvostamalle menneisyyden hallitsijalle.

Kungfutselaisuus ei ole selvärajainen tai tarkasti määriteltävissä oleva oppirakennelma. Sitä vastoin se on jatkuvasti muuttunut aikojen mukana. Mestari Kong piti tärkeänä kunniallisuutta ja perinnäistapojen kunnioitusta, pari sataa vuotta hänen jälkeensä elänyt **Mengzi** korosti lähimmäisyyttä, ja puolitoista vuosituhatta Mestarin kuoleman jälkeen, Song-kaudella, kungfutselaisia teoreetikkoja kiinnosti prinssiipin käsite. Tästä syystä kungfutselaisuutta on välttämätöntä tarkastella historiallisena prosessina.

Kungfutselaisuus ei ole uskonto. Siitä puuttuu dogmaattisuus eikä se sisällä tuonpuoleista käsitteleviä opinkappaleita. Sillä ei ole omia jumaluuksia. Esi-isien palvonta tai usko Taivaaseen kohtaloon vaikuttavana, yli-inhimillisenä voimana ovat kungfutselaisuutta vanhempiä kiinalaisen kulttuurin elementtejä.

Kuka oli Mestari Kong ja keitä olivat hänen seuraajansa?

Mestari Kong (kiinaksi Kongzi, 孔子, tai harvemmin Kongfuzi, 孔夫子; latinaksi Confucius, suomeksi usein Kungfutsse) oli historiallinen henkilö, mutta hänestä tiedetään varsin vähän. Tiedon puutetta on paikattu legendoin. Hänen useimmissa lähteissä mainittu syntymävuotensa,

中國

*Kungfutsen patsas Kungfutselaistemp-
pelin naapurissa Keisarillisen korkea-
koulun pihalla Pekingissä.*

Kuva: V. Rosenberg, 2017

551 eaa., vaikuttaa keksityltä. Toisin kun myöhäsyntyisissä legendoissa usein kerrotaan, Mestari Kong ei liene koskaan ollut korkeassa virassa. Sitä vastoin hän lienee elättänyt itsensä pääosin pikku virkamiehenä ja opettajana.

Opissa ja opettajana

Mestari syntyi köyhtyneeseen yläluokan perheeseen Lu-valtiossa (nykyisen Shandongin maakunnan eteläosassa). Hän sai kutsumanimekseen Qiu (丘) ja aikuisikään tullessaan puhuttelunimekseen Zhongni

(仲尼). Puhuttelunimen ensimmäinen kirjoitusmerkki zhong ilmaisee, että Kong Qiu oli perheen toiseksi vanhin poika.

Vanhimmissa tunnetuissa (todennäköisesti 100-luvulla eaa. kootuissa) lähteissä Mestarin synnyinvuodeksi mainitaan 552 eaa. Vuosiluku 551 eaa. on todennäköisesti saatu laskemalla taaksepäin hänen oletetusta kuolinvuodestaan (479 eaa.) siten, että hänen iäkseen on saatu 72 vuotta. Kiinalaisen numerologian mukaan 72 on hyväenteinen luku. Eräästä vuonna 59 eaa. suljetusta haudasta löydettiin hiljattain tekstifragmentti, jonka perusteella synnyinvuosi olisi 566 eaa.

Nuoruudessaan Mestari opetti säätynsä vaatimusten mukaisesti ”kuutta taitoa” (*liu yi*, 六藝): perinnäistapoja ja rituaaleja, seremoniamusiikkia, jousiammuntaa, sotavainujen ohjastamista, kirjoittamista sekä laskentaa. Luultavasti perheen köyhyyden vuoksi opettelu jäi puolitiehen, ja hän joutui paneutumaan käytännöllisempiin töihin ja käden-taitoihin. Ehkä jonkun ylimyksen sihteerinä hän onnistui lisäksi hankkimaan asiantuntemusta historiasta ja perinnäistavoista sekä pääsi vierailemaan yhdessä tai kahdessa naapurivaltiossa.

Aikuisiällä Mestari toimi hengentaitimikseen kaikenlaisissa vähäisissä viroissa. Jossakin vaiheessa hän meni naimisiin ja sai ainakin yhden pojan sekä yhden tyttären. Poika Kong Li kuoli ennen isäänsä. Lisätulojen saamiseksi Mestari ryhtyi opettamaan lahjakkaita nuoria miehiä. Oman vaatimattoman taustansa muistaen hän hyväksyi oppilaikseen köyhiäkin nuorukaisia. Oppilaiden ydinjoukosta tuli hänelle varsin läheinen, ja heitä voidaankin pitää Mestarin opetuslapsina. Eri aikoina Mestarin opissa olleita oppilaita tunnetaan nimeltä satakunta.

中國

Kungfutsen opetuslapsia veistoksina Nankingin Kungfutselaistemppelin keskipihalla.

Kuva: V. Rosenberg, 2017

Maanpakolaisena ja viimein virassa

Mestari lähti kotimaastaan 490-luvun eaa. puolivälissä, ollessaan ehkä viisissä kymmenissä. Todennäköisesti syynä oli hänen avoin vastenmielisyysensä lailliselta hallitsijalta, herttua **Zhaolta** (hallitsi nimellisesti 541–510 eaa., maapaossa vuodesta 517 eaa.) vallan anastaneita mahtisukuja kohtaan. Mestari kiersi opetuslapsineen muiden valtioiden hoveja ja tarjosi palveluksiaan vaihtelevalla, enimmäkseen huonolla, menestyksellä.

Mestari palasi Lu-valtioon joidenkin vuosien päästä, herttua **Ain** valtakauden alettua (hallitsi 494–467 eaa.). Palattuaan hän pääsi ensimmäistä kertaa hovivirkaan. Hänen virkansa lienee ollut ritarikunnan ylivälvoija. Virkaportaikossa se sijoittui neuvosmiesten (ministereiden) alapuolelle. Hän oli virassa vielä vuonna 481 eaa., jolloin hän lienee ollut noin 70-vuotias (tai vastalöydetyntekstin mukaan peräti 85-vuotias).

Miten

Mestarin oppi säilyi elossa?

Mestarin kuoleman jälkeen opetuslapset yrittivät löytää keskuudestaan hänen työnsä jatkajan. He olivat kuitenkin keskenään eri mieltä siitä, mitä Mestari oli sanonut tai mikä oli tämän opissa olennaista. Ilmeisesti jotkut jatkoivat opettamis-

ta Mestarin esimerkkiä seuraten ja saivat vuorostaan itsekin seuraajia.

Seuraavat tunnetut, merkittävät kungfutselaiset ajattelijat olivat Mengzi (孟子, kuoli ehkä vuoden 305 eaa. tienoilla) ja Xunzi (荀子, kuoli noin 230 eaa.). Ei tiedetä varmuudella, miten he saivat tietoa Mestari Kongin opetuksista. Mengzin tosin kerrotaan tunteneen yhden Mestarin opetuslapsen oppilaan. Xunzia voi luonnehtia realistiksi ja Mengzia idealistiksi. Xunzi vastusti muun muassa sitä Mengzin käsitystä, että kaikissa ihmisissä piilee synnynnäinen mahdollisuus hyvään. Xunzi piti ihmisessä mahdollisesti ilmenevää hyvyttä opetuksen ja käytäytymismallien muovuoksen tuloksena. Mestari Kong ei tietävästi lausunut ihmisluonnon hyvyydestä tai pahuudesta mitään.

Viime vuosikymmenten hautalöydöt antavat syyn olettaa, että muutkin kuin Mengzi ja Xunzi ovat jatkaneet Mestari Kongin opin kehittelyä ja lukeneet itsensä tämän tradition jatkajiksi. Tällaisia henkilöitä ei ole kuitenkaan kyetty nimeämään varmuudella, ja heidän kirjoituksistaankin on säilynyt enimmäkseen vain fragmentteja.

Joka tapauksessa Han-dynastian (206 eaa.–220) alkaessa joukko oppineita piti Mestari Kongin opetuksista kertoneita kirjoituksia arvossa ja alkoi kerätä niitä yhteen. Traditio oli

siis tavalla tai toisella jatkunut, vaikka ei välttämättä katkeamattomana. Tämän ansiosta ainakin osa Mestarin opetuksista on säilynyt jälkipolville.

Kungfutselaisuuden vaiheet

Kiinaksi kungfutselaisuus tunnetaan nimellä *ru*-koulukunta (*rujia*, 儒家). Mestari Kongin elinaikana *ru*-nimitystä käytettiin rituaalitoimitusten, -musiikin ja -tanssien taitajista, ja hän lienee itsekin lukeutunut sellaisiin. Myöhemmin, osittain Mestari Kongin toiminnan ansiosta, *ru*-sanana merkitys muuttui tarkoittamaan historian ja vanhan kirjallisuuden tuntijoita, klassisisteja.

Vieraiden kielten käyttämä termi ”kungfutselaisuus” (Confucianism, Konfuzianismus, Konfucianism ym.) lienee syntynyt vasta 1800-luvulla. Jesuiitat, jotka ensimmäisinä länsimaisina tutustuivat *ru*-oppineistoon Kiinassa 1600-luvulla, käyttivät siitä nimitystä kirjanoppineiden koulukunta. Nimitys vastasi hyvin sen ajan kiinalaisten omaa käsitystä kungfutselaisuudesta.

Vainon varjosta keisarien hoveihin

Mestari Kong ja hänen opetuksiaan seuranneet *ru*-oppineet pyrkivät edistämään oikeamielistä ja hyväätahtoista hallintoa vetoamalla esimerkkeihin muinaisista – todellisuudessa osittain myyttisistä – ihannehallitsijoista. Mestari Kongille itselleen tärkeä hahmo oli Zhoun herttua **Dan**, jonka kerrottiin perustaneen Lu-valtion 1000-luvulla eaa.

Qin-valtio, joka vuonna 221 eaa. yhdisti kaikki keskenään sotineet valtiot oman valtansa alle, suhtautui vihamielisesti *ru*-oppineisiin ja heidän edustamiinsa ihanteisiin. Qin suosii legalistien koulukuntaa (*fajia*, 法家), joka kannatti rangaistuksiin ja voimaan perustuvaa hallintoa. *Ru*-oppineita vainottiin ja heidän kirjal-

中国

lisuuttaan poltettiin.

Qinin hirmuhallinto kaatui kapinaan, jonka seurauksena valtaan nousi Han-dynastia. Sen hovissa oli kysyntää *ru*-oppineille, koska uusi dynastia halusi tehdä mahdollisimman selvän pesäeron edeltäjäänsä. *Ru*-oppineistoon lukeutunut **Dong Zhongshu** (董仲舒, 179–104 eaa.) todisteli, että Han-dynastian hallitsijat ovat saaneet Taivaalta oikeutuksensa valtaan, ”Taivaan mandaatin” (*Tian ming*, 天命), ja esitti Mestari Kongin eräänlaisena dynastian suojelupyhimyksenä. Dongin ansiosta seitsemäs Han-keisari nimesi vuonna 136 eaa. *ru*-koulukunnan kungfutselaisiin kirjoituksiin (ns. viiteen klassikkoon, ks. edempänä) pohjautuvan opin valtakunnan viralliseksi oppisuunnaksi. *Ru*-oppineisuus ja kungfutselaiset opetukset alkoivat *Kungfutsen patsas Pekingin Kungfutselaistemppelin portilla on kömpelydessään uustuotantoa ja sopii huonosti perinteikkääseen ympäristöönsä.*

sulautua yhteen, mutta prosessi kesti vuosisatoja. Oppineiston keskuudessa vallitsi pitkään toisistaan poikkeavia näkemyksiä eri tekstilaitosten aitoudesta ja niiden tulkinnasta. Yhteisymmärrys saavutettiin vasta Han-dynastian lopulla.

Han-dynastiaa seurasi neljättä vuosisataa kestänyt valtiollisen haajaannuksen kausi. Sinä aikana kungfutselaisista oppia käytettiin erityisesti vallitsevan järjestyksen vahvistamiseen korostamalla esimerkiksi ”nimen oikaisemisen” (ks. edempänä) tärkeyttä. Toisaalta Han-dynastian kukistuminen herätti epäilyksiä sen virallisen opin tehokkuutta kohtaan, ja muut opit sekä uskonnot, kuten niin sanottu uustaolaisuus ja Intiasta levinnyt buddhalaisuus, alkoivatkin kilpailla kungfutselaisen opin kanssa. Sen asema valtakunnan hallin-

nossa alkoi horjua.

Mestari Kongista vastavoima Buddhalle

Tang-kaudella (618–907) *ru*-oppineet tekivät Mestari Kongin opetuksista vastavoiman buddhalaisuudelle ja muille ”väärille” opeille. Vuonna 630 annetulla keisarillisella määräyksellä perustettiin Zhou herttua Danille ja Mestari Kongille omistettuja temppeleitä. Pääalttari oli aluksi omistettu ensin mainitulle, mutta varsin pian Mestari Kong sai hänen paikkansa. Temppelit toimivat koulujen yhteydessä, joita oli alettu perustaa kaikkialle maahan virkamiehien kouluttamista varten. Virkoihin pääsyn edellyttämää pätevyyttä mitattiin tutkinnoilla, joihin valmistautuminen edellytti kungfutselaisen kaanonin (ks. edempänä) sy-

Kuva: V. Rosenberg, 2017

中國

vällistä tuntemusta.

Han Yu (韓愈, 768–824) vastusti paitsi väärää oppeja, myös kaikkia Mengzin jälkeen eläneitä Mestarin opin välittäjiä, joiden hän katsoi vie-
neen oppia väärille urille. Hän vaati paluuta ”alkuperäiselle Tielle”. Mestarin oppien renessanssi jatkui Song- ja Ming-kausilla (960–1279 ja 1368–1644). Silloin syntyi sarja uudistusliikkeitä, joista osa oli metafysisemmin ja osa käytännönläheisimmin suuntautuneita. Ne tunnetaan Kiinan ulkopuolella yhteisnimeillä ”uuskungfutselaisuus”. Johtavaan asemaan nousi **Zhu Xin** (朱熹, 1130–1200) edustama ja buddhalaisuudesta vaikutteita saanut oppisuuntaus, joka tunnetaan periaattein (*li*, 理) koulukuntana. Periaatteinä tarkoitettiin eräänlaista maailman järjettä, joka nähtiin yhteneväksi ihmisten moraalisen luonnon kanssa. Han Yun tavoin Zhu Xi piti Mengzia Mestari Kongin tärkeimpänä seuraajana ja Xunzia puolestaan vääroppisena.

Kungfutselaisuus pakkopaitana

Mongolien Yuan-dynastian kaudella, vuonna 1313, Zhu Xin laatimat kungfutselaisen kaanonin tulkinat julistettiin oikeaoppisiksi. Ne oli osattava voidakseen menestyä valtion virkoihin johtaneen tutkintojärjestelmän portaikossa. Zhun perintöä jatkanut periaattein koulukunta saattoikin Ming-kaudella tehdä *ru*-sanasta yksinomaan omien kannattajiensa synonyymin. Han-kaudella alkanut *ru*-oppineiston ja kungfutselaisten yhteensulautuminen saavutti tällöin päätepisteensä.

Qing-dynastian (1644–1911) mantšuhallitsijat voimistivat toimia valtakunnan aatteellisen yhdenmukaisuuden saavuttamiseksi. Kungfutselaisuudesta tuli pakkopaita. Perinnäistapojen rikko-

muksut nähtiin suurempina vaaroina valtiolle kuin vaikkapa nä-länhätä. Kungfutselaisten keskuudessa syntyi useita uudistusliikkeitä, joiden lähtökohtana oli opin palauttaminen takaisin juurilleen. Yleinen suhtautuminen kungfutselaisuuteen alkoi kuitenkin käydä sitä kielteisemmäksi, mitä pidemmälle keisarikunnan sortumiseen lopulta johtanut vallankumouksellisuus eteni. Virkatutkintojärjestelmä lakkautettiin vuonna 1905. Kungfutselaisuuden vuonna 136 eaa. alkanut asema Kiinan virallisena oppina päättyi siihen. Keisarin valta kaatui vuonna 1911. Sekä tasavaltalaiset että kommunistiset vallankumoukselliset tuomitsivat kungfutselaisuuden kaiken taantumuksellisen pahan juurena heitettäväksi historian romukoppaan.

Pyrkimykset herättää kungfutselaisuus uudelleen henkiin ovat voimistuneet 1900-luvun loppupuolelta alkaen niin Kiinassa kuin sen ulkopuolellakin. Yhteisnimeillä ”uusi kungfutselaisuus” kutsutut pyrkimykset hakevat yhä muotoaan.

Kungfutselaisuuden peruskäsitteet

Kysymykseen, mitkä ovat kungfutselaisuuden peruskäsitteet, ei ole yhtä eikä oikeaa vastausta. Käsitteiden listaukset ja keskinäinen tärkeysjärjestys vaihtelevat lähteestä toiseen. Myös tulkinnoissa on eroavaisuuksia, mikä tarkoittaa sitä, että joillekin käsitteille on mahdotonta antaa yleispätevää suomennosta. Käsitteet täytyy päinvastoin kääntää asiayhteyteen sopivimmalla tavalla.

Kungfutselaisten päähyveiksi on eri aikoina ja eri yhteyksissä ymmärretty joko kunniallisuus (joka voidaan kääntää myös veljeydeksi tai lähimmäisyydeksi) tai perinnäistapojen kunnioitus (jolla myöhemmin tarkoitettiin säädylisyyttä).

Herrasmies

Mestari Kong opetti seuraajilleen, miten heistä voisi tulla hyviä hallintomiehiä. Kaiken perusta oli itsensä jalostaminen opiskelun ja moraalisen kasvun kautta. Tavoitteena oli tehdä itsestään ”herrasmies” (*junzi*, 君子), kunniallinen ja sivistynyt valiomies. Herrasmiehen vastakohta on itselleen hyötyä tavoitteleva ”vähäpätöinen mies” (*xiao ren*, 小人). *Junzi* tarkoitti alun perin ruhtinaan poikaa, prinssiä, mutta Mestari Kong antoi käsitteelle uuden merkityksen. Mestari Kong halusi opetuslastensa pyrkivän ”prinsseiksi” vertauskuvallisesti, ei konkreettisesti. Joissakin varhaisissa kungfutselaisiksi luokitelluissa teksteissä *junzi* pitää tosin tulkita prinssiksi. Ne olivat ehkä nimenomaan tarkoitettu ylimystöperheiden vesojen kasvatukseen.

Mestari piti hyvän hallintomiehen velvollisuutena arvostella hallitsijaa, jos tämä oli poikkeamassa hyvän hallinnon tieltä. Mestarin opetukset sisäistäneet oppineet ja virkamiehet joutuivatkin usein vaikeuksiin suorapuheisuutensa vuoksi.

Taivaanpiiri kuuluu kaikille

Mestari Kong ihaili muinaisia ihannekuninkaita, mutta piti heidän tasolleen pääsemistä saavuttamattomana ihanteena. Mengzi ja Xunzi puolestaan katsoivat, että kenestä tahansa saattoi tulla muinaisten ihannekuninkaiden veroinen. Tällainen näkemys ei miellyttänyt hallitsijoita, ja Han-kaudelta lähtien kungfutselaisuuteen kohdistuikin jatkuvaa painetta sopeutua tukemaan vakiintuneita valtarakenteita.

Joistakin varhaista kungfutselaisista teksteistä käy puolestaan ilmi, että *ru*-oppineisto vastusti perinnöllistä vallanperimystä ja kannatti virkoihin pääsyä pätevyuden eikä syntyperän perusteella. Heidän ihanteensa oli: ”Taivaanpiiri kuuluu kai-

中国

kille” (tai ”Taivaan alla kaikki on yhteistä”; *Tianxia wei gong*, 天下為公). Taivaanpiirin hallinta ja hallinto eivät toisin sanoen olisi saaneet olla harvojen ylimystösukujen yksinoikeus. Käytännöksi muodostui se, että hallitsijan valta periytyi samassa sukudynastiassa vanhimmalle miespuoliselle perijälle, mutta meritokratian periaatteesta tuli muutoin leimallinen keisarillisen Kiinan hallintokoneistolle.

Kuudesta hyveestä viiteen vakioon

Vanhin tunnettu systemaattinen esitys kungfutselaisista hyveistä sisältyy tekstiin, joka on peräisin 300-luvulta eaa. Sen mukaan hyveitä on kuusi: esikuvallisuus (*sheng*, 聖), viisaus (*zhi*, 智), veljeys (tai lähimmäisyys; *ren*, 仁), oikeamielisyys (*yi*, 義), uskollisuus (*zhong*, 忠) ja luotettavuus (*xin*, 信). Toisessa saman aikakauden kirjoituksessa luetellaan viisi esimerkillistä toimintatapaa: lähimmäisyys (tai veljeys), oikeamielisyys, perinätapojen kunnioitus (*li*, 禮), viisaus ja esikuvallisuus. Mengzi luki näistä vain neljä ensimmäistä omaan listaansa hyveistä.

Esikuvallinen ihminen herättää muissa harrasta kunnioitusta. Sellaisia olivat muinaiset ihannehallitsijat, ja sellaiseen pitää pyrkiä myös lasten isän. Viisaus tarkoittaa tietäväisyyttä, kaukonäköisyyttä ja elämäkokemusta. Oikeamielisyttä edellytetään hallitsijalta ja uskollisuutta alamaiselta. Luotettavuutta vaaditaan niin suhteissa ylempiin, aviomieheen kuin ystäviin.

Edellä mainituista *ren* on käsite, joka pitää kääntää eri yhteyksissä eri tavoin. Sen juuret juontuvat kahtaalta, toisaalta ’miehisyydestä’ ja toisaalta ’sukulaisuudesta’. Alun perin kysymyksessä on ehkä ollut kaksi eri sanaa ja kirjoitusmerkkiä, jotka ovat sitten sulautuneet yhdeksi. Kun

Kuva: V. Rosenberg, 2017

Nankingin Kungfutselaistempelin portista sisälle astuttaessa jää porttirakennuksen oikealle puolelle (yllä vasemmalla) tiilikaiverrus veljeydestä ja vastavasti vasemmalle puolelle (yllä oikealla) perinätapojen kunnioituksesta.

seurataan miehisyyden juurta, mutta vaihdetaan fyysinen komeus henkiin ominaisuuksiin, *ren* voidaan tulkitä kunnollisuudeksi tai kunniallisuudeksi, kuten *Keskustelut*-teoksessa (ks. edempänä). Toisen juuren kautta *ren* on ymmärrettävissä ensin heimo-veljeydeksi tai veljeydeksi ja edelleen lähimmäisenrakkaudeksi tai lähimmäisyydeksi, kuten Mengzi teki.

Han-kaudella luotiin käsite ”viisi vakiota” (*wu chang*, 五常), joka sisälsi seuraavat ominaisuudet: lähimmäisyys, oikeamielisyys, perinätapojen kunnioitus, viisaus ja luotettavuus. Luettelo on muutoin sama kuin edellä lista viidestä esimerkillisestä toimintatavasta, mutta esikuvallisuus on vaihtunut luotettavuuteen. Tämä ilmentää kungfutselaisuuden muuttumista hallinnon välineeksi. Alamaisilta edellytettiin luotettavuutta, kun taas esikuvallisuus jäi hallitsijoiden etuoikeudeksi.

Kuuliaisuus ja perinätapojen kunnioitus
Song-kaudella vakiintunut lista sisälsi kahdeksan hyvettä, joita vaadittiin erityisesti kansalaisilta ja virkamiehiltä: kuuliaisuus (vanhempia ja ylempiä kohtaan; *xiao*, 孝), nöyryys (vanhempia veljiä kohtaan; *ti*,

bi), uskollisuus, luotettavuus, perinätapojen kunnioitus, oikeamielisyys, lahjomattomuus (*lian*, 廉) ja kyky tuntea häpeää (*chi*, 恥). Näistä erityisesti kuuliaisuuden sekä perinätapojen kunnioituksen eli säädyllyisyyden vaatimukset leimasivat keisarikauden kungfutselaisuutta tavalla, joka oli omiaan kangistamaan kaikki vanhoihin kaavoihinsa. Tällöin unohtui, että kuuliaisuus ei *Xiaojingin* (ks. edempänä) mukaan merkitse sokeaa tottelevaisuutta vaan pikemminkin toimimista vanhempiensa ja ylempiensä parhaaksi. Kuuliaisuuden piti lisäksi olla vastavuoroista: vanhempia ja ylempiä piti kunnioittaa mutta samalla nuorempia ja alempia kohtaan tuli olla huolehtivainen. Perinätapojen kunnioituksen suhteen Mestari Kong taas oli pragmaattinen ja piti tärkeämpänä tapojen henkeä kuin muotoa.

Song-kauden kahdeksasta hyveestä neljä viimeistä – säädyllyisyys, oikeamielisyys, lahjomattomuus ja kyky tuntea häpeää – tunnetaan nimellä ”neljä ohjasnuoraa” (*si wei*, 四維). Nimitys on peräisin 300-luvulta eaa. laaditusta teoksesta, johon koottiin ennen Mestaria Kongia eläneen valtiomiehen **Guan Zhongin** ajatuksia. Hänen mukaansa valtion vakaus

中國

edellytti näiden neljän ohjasnuoran seuraamista. Viime vuosisadan alkupuolella Kiinan tasavallassa neljä ohjasnuoraa nimettiin kansalaismoraalin ytimeksi.

Huomaavaisuus ja uskollisuus

Edellä mainituista luetteloista puuttuu yksi keskeinen käsite: huomaavaisuus (*shu*, 恕). Se on ymmärrettävissä eräänlaisena itsekkäänä pyyteettömyytenä: on otettava toiset huomioon, jotta ei omalla käytöksellään herätä vaarallista tai vahingollista huomiota. Käsite tapaa esiintyä parina uskollisuuden kanssa: uskollisuutta edellytettiin ylempiä kohtaan ja huomaavaisuutta vertaisten välillä.

Tähän liittyy kungfutselaisuuden ”kultainen sääntö”: ”Älä saata muiden osaksi sellaista, mitä et halua itsellesi.” Sivistynyt ihminen oli Mestari Kongin mukaan sellainen, joka otti muut ihmiset huomioon ja toimi yhteisön hyväksi. Muilla hän ei tarkoittanut niinkään kaikkia ihmisiä kuin läheisiä ja itsen vertaisia.

Kuusi roolia

Mestari Kongin kerrotaan vaatineen: ”Ruhtinas olkoon ruhtinas, alamainen olkoon alamainen, isä olkoon isä, poika olkoon poika.” Ihmisten tuli siis aina käyttäytyä asemansa vaatimalla tavalla eli esiintyä oikeassa roolissa. Usein edellä mainittuihin neljään rooliin lisättiin vielä aviomies ja aviovaimo.

300-luvulta eaa. olevassa kirjoituksessa sanotaan: ”Isä olkoon esikuvallinen, pojat olkoot veljellisiä, aviomies olkoon viisas, vaimo olkoon luotettava, ruhtinas olkoon oikeamielinen ja alamaiset olkoot uskollisia. Esikuvallisuus synnyttää veljeyden, viisautta seuraa luottamus, oikeamielisyys johtaa uskollisuuteen.” Asiat ovat oikeassa järjestyksessä, ”kun aviomies on aviomies,

Nankingin Kungfutselaistemppelissä oli huhtikuussa esillä kungfutselaisia hyveitä lapsille opettava lyhyt-näyttely. Näyttelyssä tuotiin myös esille kungfutselaisuuden kiistatta positiivinen kannustus opiskeluun.

Kuva: V. Rosenberg, 2017

aviovaimo on aviovaimo, isä on isä, pojat ovat poikia, ruhtinas on ruhtinas ja alamaiset ovat alamaisia, ja kun kaikki kuusi suorittavat omat velvollisuutensa.” Kääntäen sanottuna: ”Jos miesten ja naisten välillä ei ole eroa, niin isän ja poikien välillä ei ole sukulaisuutta. Jos isän ja poikien välillä ei ole sukulaisuutta niin ruhtinaan ja alamaisen välillä ei ole oikeamielisyyttä.”

Viisi suhdetta

Asemasta johtuvien roolien mukainen oikea käytös muihin nähden oli tärkeää kiinalaisessa yhteiskunnassa jo ennen Mestari Kongia. Mestari Kongin aikalaisen, **Yanzin**, kerrotaan sanoneen: ”Kun ruhtinas käskee ja neuvosmiehet kunnioittaen tottelevat, kun isä on armelias ja pojat ovat kuuliaisia, kun vanhemmat veljet ovat rakastavia ja nuoremmat veljet kunnioittavia, kun mies on suopea ja vaimo myöntäväinen, ja kun anoppi on armelias ja miniä tottelevainen, niin silloin perinnäistavat valitsevat.”

Roolisuhteiden määräksi vakiintui jo varhain viisi, ja niistä käytettiinkin nimitystä ”viisi suhdetta” (*wu lun*, 五倫). Niistä tärkeimpiä olivat hallitsijan ja alamaisen, miehen

ja vaimon sekä isän ja pojan väliset suhteet. Muut kaksi suhdetta vaihtelevat kuvauksesta toiseen ja saattavat sisältää vanhemman ja nuoremmat, anopin ja miniän, veljesten tai ystävysten suhteen.

Mengzi määritteli viisi suhdetta näin: ”Isän ja pojan suhteen määrittäkään sukulaisuus, ruhtinaan ja neuvosmiehen suhteen määrittäkään oikeellisuus, aviomiehen ja -vaimon suhteen määrittäkään heidän eroavaisuutensa, varttuneiden ja kasvavien suhteen määrittäkään järjestys, kumppanien ja toverien suhteen määrittäkään luottamus”.

Kolme johtoliekaa

Han-kaudella viisi suhdetta tiivistettiin ”kolmeksi johtolieaksi” (*sang gang*, 三綱): ruhtinas johtaa neuvosmiehiä, isä johtaa poikia, aviomies johtaa vaimoa. Tämä poikkeaa Mengzin näkemyksestä siinä, että johtolieat eivät sisällä tasavertaisuuteen perustuvaa suhdetta eli luottamukseen perustuvaa suhdetta ystävien välillä

Han-kauden jälkeen tärkeäksi käsitteeksi nousi ”nimien oikaiseminen” (*zheng ming*, 正名). Sillä tarkoitettiin, että jokaisen piti ymmärtää, mitä esimerkiksi sana ”poika” tai

”neuvosmies” tarkoitti eli mitä pojan tai ministerin rooliin kuului.

Kungfutselainen kaanon

Mestari Kong arvosti vanhoja kirjoituksia ja siteerasi erityisesti laulurunoja ja historiaa. Niitä lienee ollut hänen elinaikanaan olemassa hajanaisina kokoelmina, jotka saivat vaikiintuneen muotonsa *Laulujen kirjana* ja *Kirjoitusten kirjana* joskus Han-kautta edeltäneinä vuosisatoina. Han-kaudella ruoppineiden tärkeimmät kirjat tunnettiin aluksi kuutena ja myöhemmin viitenä klassikkona. Ne muodostivat vuosisatojen ajan kungfutselaisen kaanonin ytimen.

Viisi klassikkoa

Laulujen kirja (*Shijing*, 詩經), on kokoelma Zhou-kaudella kerättyjä, mahdollisesti hovirunoilijoiden laatimia laulutekstejä. *Kirjoitusten kirja* (*Shujing*, 書經) on kokoelma historiallisia muistiinmerkintöjä, lakeja, hallinnollisia määräyksiä ja jopa runoja. Teoksessa kerrotaan muun muassa myyttisistä muinaishallitsijoista. *Kevättä ja syksyä* (*Chunqiu*, 春秋), on Lu-valtion historiallinen kronikka. Sen kirjoittajaksi on perinteisesti arveltu Mestari Kongia. *Riitit* (*Li*, 禮), on yleisnimi joukolle riittejä, rituaaleja ja perinnäistapoja käsitteleviä tekstejä. *Musiikin kirja* (*Yuejing*, 樂經), katosi ennen Han-kautta. Klassikoiden kokoelmaan liitettiin viimeisenä *Muutosten kirja* (*Yijing*, 易經), 64 heksagrammin selityskirja. Han-kaudella vallinnut korrelativismi eli vuorovaikutussuhteen näkeminen luonnonilmiöiden ja ihmisyhteisöjen tapahtumien välillä teki *Yijingistä* tärkeän teoksen. Kuuden klassikon sijaan alettiin puhua viidestä klassikosta, kun *Musiikin kirja* jätettiin pois laskuista.

Nykyään kungfutselaisuuden

Kuva: V. Rosenberg, 2017

Pekingin Kungfutselaistemppelin ja Keisarillisen yliopiston välissä on mielenkiintoinen kirjasto. Kalligrafi Jiang Hengin 1726–1738 kirjoittamat 13 kungfutselaista klassikkoa 189 kiveen hakattuina.

perusteoksena pidetty *Keskustelut* (*Lunyu*, 論語), joka sisältää pääosin Mestari Kongin ja hänen opetuslastensa vuoropuheluita, koottiin todennäköisimmin toisella vuosisadalla ennen ajanlaskun alkua. Silloin sitä alettiin käyttää ylimystön lasten oppikirjana. Kungfutselaiseen kaanoniin se luettiin vasta Song-kaudella, sen jälkeen, kun Mestarista oli tullut kungfutselaisten temppelien päähahmo.

Neljä kirjaa ja kolmentoista teoksen kaanon Song-kaudelta lähtien kaanoniin kuului 13 teosta. Kaanonin muodostivat ”viiden klassikon” lisäksi *Keskustelut*, Mengzin opetusten kokoelma *Mengzi* (孟子), Han-kauden alla tai alussa ylimystön alkeisopetuksen tarpeisiin laadittu *Xiaojing* (孝經, ”Kuuliaisuuden kirja”), *Kevättä ja syksyä* -annaalien Han-kaudella koottu kommentaarit *Gongyangzhuan* (”Gongyangin kommentaarit”) ja *Guliangzhuan* (”Guliangin kommentaarit”), kaksi *Riittien* osateosta, *Zhouli* ja *Yili* sekä arkaaisen kiinan ensyklopedinen sanakirja *Erya*. Viiteen klassikkoon lukeutuva *Kevättä ja syksyä* oli tässä muodossaan aiempaa paljon laajempi, sillä siihen oli ennen Tang-kautta liitetty

yksi sen kommentaareina pidetyistä historiankirjoista, ennen Han-kautta kirjoitettu *Zuozhuan* (左傳, ”Zuon kommentaarit”). Viiden klassikon rinnalla tärkeimmät kaanonin osat tunnetaan ”neljänä kirjana”. Niihin kuuluvat *Keskustelut* ja *Mengzi* sekä kaksi *Riittien* tekstiä, *Daxue* (大學, ”Suuri oppi”) ja *Zhongyong* (中庸, ”Pitäytyminen sovinnaisuudessa” tai ”Keskitien oppi”). Kolmentoista teoksen yhteispituus olisi suomeksi käännettynä osapuilleen *Raamatun* laajuinen kokonaisuus.

Nykyään ”neljä kirjaa” ovat syrjäyttäneet ”viisi klassikkoa” kungfutselaisuuden perusteoksina. Muista kolmestatoista kirjasta Kiinan kouluissa luetaan edelleen *Xiaojingia* ja *Zuozhuania*. Lisäksi keisarikaudella vääräoppiseksi tuomittu Xunzin teos *Xunzi* (荀子) on noussut suosiossa *Mengzin* rinnalle.

Jyrki Kallio

Lisää tietoa saa kirjoittajan suomentamasta ja toimittamasta teoksesta *Mestari Kongin keskustelut – kungfutselaisuuden ydinolemus* (Gaudeamus, 2014).

中國